

آسیب‌شناسی همکاری‌های علمی-بین‌المللی در آموزش عالی ایران

هدی سادات محسنی¹

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، بررسی وضعیت همکاری‌های علمی-بین‌المللی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران است. روش تحقیق در این مقاله، در مرحله اول کیفی و در مرحله بعد به صورت کمی است. جامعه آماری در این پژوهش مشتمل بر اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های برتر حوزه همکاری‌های علمی-بین‌المللی که توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری معرفی شده‌اند، (دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی، صنعتی شریف، امیرکبیر و علم و صنعت) که 3169 نفر هستند. براین اساس، حجم نمونه مطابق با فرمول کوکران 342 نفر است. ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته است که به منظور تعیین روایی آن از نظرات متخصصان و صاحب‌نظران حوزه همکاری‌های علمی-بین‌المللی، و به منظور محاسبه پایایی پرسشنامه‌ها از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. آلفای محاسبه شده برای پرسشنامه مذکور 0/92 بوده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، در بخش کیفی، از روش تحلیل محتوا و در بخش کمی، از آزمون‌های تحلیل عاملی، میانگین وزنی و آزمون t تک نمونه‌ای بهره برده شد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که وضعیت همکاری‌های علمی-بین‌المللی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران چندان مطلوب نبوده و آموزش عالی ایران برای همگام شدن با این حرکت جهانی و دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز 1404، راه زیادی جهت از میان برداشتن موانع در این زمینه پیش رو دارد.

واژگان کلیدی: بین‌المللی شدن، همکاری‌های علمی-بین‌المللی، نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها، تهدیدها، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی.

فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی - سال ششم - شماره بیست و دوم - بهار 96 - 281-259

تاریخ دریافت مقاله: 95/7/4 تاریخ پذیرش مقاله: 95/11/23

1. استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه الزهراء (س) (sadatmohseni@Alzahra.ac.ir)

1. مقدمه

در هزاره سوم میلادی، جهانی شدن که روندی غالب در بخش‌های مختلف بشری است، آموزش عالی و دانشگاه‌های ایران را نیز تحت تأثیر قرار داده و باعث بروز پدیده‌هایی چون بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها، آموزش‌های فرامرزی با بهره‌گیری از فناوری‌های ارتباطی، آموزش از راه دور و دانشگاه مجازی شده است. در این میان، همکاری‌های علمی-بین‌المللی از جمله تأثیرات تغییر جدید در عرصه دانشگاه و آموزش عالی است. امروزه همکاری‌های علمی-بین‌المللی ابزار مناسبی در جهت ارتقای کیفیت در دانشگاه‌ها و تولید دانش کاربردی محسوب می‌شود. به عبارت دیگر، این همکاری‌ها به منزله پاسخی به فشارها و الگوهای جهانی شدن جهت حفظ کارآیی و بهره‌وری و رقابت در بازارهای جهانی آموزش عالی است.

همکاری علمی فرآیندی است که طی آن دو یا چند نویسنده از طریق رابطه مشارکتی تعریف شده، مشخص، واقعی و برنامه‌ریزی شده با هدف خلق اثری مشترک، منابع و استعداد‌های خود را به اشتراک می‌گذارند (حسن‌زاده و بقایی، 1388). این همکاری علمی یک پدیده اجتماعی است که از سال 1960 به صورت نظاممند مورد مطالعه قرار گرفته است (Glanzel & Schubert, 2004)؛ به طوری که با شروع هزاره سوم و فراهم آمدن امکانات، داده‌ها و ضوابط بهتر و تعریف شده‌تر برای همکاری علمی، این امر میان دانشمندان و تولیدکنندگان علم از ارزش و اهمیت بیشتری برخوردار شده است.

امروزه همه گیر شدن وسایل ارتباطات جمعی از جمله اینترنت با ایجاد ابعاد نوینی در تولید علم، کمک شایان توجهی به همکاری علمی، به ویژه در قالب هم‌تألیفی کرده است (نورمحمدی و اسدی، 1394). پر واضح است که در دنیای ارتباطات علمی، شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان بسترهای مؤثر در تولید علم، اشتراک عقاید و رشد فردی و اجتماعی محسوب می‌شوند؛ به طوری که از این طریق، دانش فردی به دانش جمعی تبدیل و در واقع از دانایی جمعی برای حل مسائل و مشکلات دنیای علم بهره‌برداری می‌شود (رحمان‌زاده،

(1389).

بر واضح است که زیستن در عصر صورت‌بندی‌های نوین اجتماعی، بدون ارتباط با دیگر فرهنگ‌ها و تمدن‌ها، تقریباً ناممکن به نظر می‌رسد. امروزه دستیابی به پیشرفت و توسعه نیز مستلزم برخورداری از سطحی مؤثر از همکاری‌ها و تعاملات برون‌مرزی است. لذا در دنیای آموزش عالی، نیاز به ارتباطات و تبادلات بین‌المللی کاملاً احساس می‌شود. با گسترش مرزهای دانش و فناوری، دانشگاه‌ها به شکل فعالی در جستجوی همکاری با سایر دانشگاه‌ها به منظور تحقق اهدافی هستند که به تنهایی از رسیدن به آن ناکام بودند (Deborder, 2004).

از دیدگاه نایت، رویکردهای بین‌المللی شدن در سطح دانشگاه‌ها به پنج دسته تقسیم می‌شود:

1. رویکرد پیامدمحور: بین‌المللی شدن در قالب توصیف پیامدهای موردنظر همچون صلاحیت‌های دانشجوی، نیم‌رخ‌های افزایش یافته، توافقات بین‌المللی، شرکا و پروژه‌های بین‌المللی بیشتر بیان می‌شود.

2. رویکرد عقلایی: بین‌المللی شدن با توجه به انگیزه‌ها و دلایل ایجادکننده اولیه آن توصیف می‌شود. که این مورد می‌تواند شامل استانداردهای دانشگاهی، ایجاد درآمد، تکثر فرهنگی و رشد دانشجویان و کارکنان شود.

3. رویکرد فرایندی: بین‌المللی شدن به‌عنوان فرایندی مورد توجه قرار می‌گیرد که یک جنبه بین‌المللی را به تدریس، یادگیری و کارکردهای خدماتی دانشگاه ادغام می‌نماید.

4. رویکرد بین‌المللی شدن در خانه: بین‌المللی شدن به‌عنوان امری تعبیر می‌شود که خواهان ایجاد فرهنگ و فضای ویژه‌ای در دانشگاه است؛ به گونه‌ای که فهم بین‌المللی بین فرهنگی را ارتقاء داده و حمایت نماید و بر فعالیت‌های دانشگاهی تأکید کند.

5. رویکرد برون‌مرزی: بین‌المللی شدن به‌عنوان عرضه برون‌مرزی آموزش به سایر کشورها به روش‌های مختلف همچون آموزش مستقیم، آموزش از راه دور و آموزش الکترونیکی و از طریق اقدامات متفاوت مدیریتی همانند نمایندگی‌ها و شعبه‌های دانشگاهی است (Knight, 2004).

از آنجایی که بین‌المللی کردن آموزش عالی سازوکاری برای تغییر و تحول و اصلاحات در آموزش عالی است، از این رو، همکاری‌های علمی بین‌المللی در آموزش

عالی به میزان چشمگیری در میان کشورها رشد کرده و این موضوع با توجه به فرآیندهای کنونی فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات بیش از پیش مشهود است. دانشگاه‌ها با گسترش دانش بین‌فرهنگی، ارزش‌های فرهنگی، مهارت‌های پژوهشی، تفکر علمی، کار گروهی و توسعه فرآیندهای یاددهی - یادگیری به سایر دانشگاه‌ها می‌توانند نقش خود را در هزاره جدید بهتر ایفاء کنند (Huber, 2002). بررسی ادبیات و وضعیت آموزش عالی در کشورمان نشان می‌دهد که همکاری‌های علمی-بین‌المللی در دانشگاه‌های ایران به شکل محدودی مورد توجه قرار گرفته است. شکل‌گیری دفتر همکاری‌های علمی-بین‌المللی در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و نیز تأسیس دفاتر امور بین‌الملل در دانشگاه‌ها گامی مثبت در این راستا تلقی می‌شود. با این وجود فقدان نگاهی راهبردی به ابعاد و مؤلفه‌های همکاری‌ها و تقلید صرف از سایر کشورها و نادیده انگاشتن جنبه‌های بومی، سبب‌ساز بی‌نتیجه ماندن این تلاش‌ها شده است.

2. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های بی‌شماری در رابطه با همکاری‌های علمی-بین‌المللی در آموزش عالی صورت گرفته، که در زیر به برخی از آنها اشاره شده است:

آراسته و اسماعیل‌نیا (1390) در تحقیقی با عنوان «بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها: پاسخی به واقعیت‌ها و چالش‌های آینده» به بررسی ضرورت‌ها و رویکردهای بین‌المللی شدن آموزش عالی پرداخته‌اند. در این پژوهش، ضمن بررسی وضعیت کنونی همکاری‌های علمی-بین‌المللی در ایران، به مؤلفه‌های بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها از جمله (اهداف و سیاست‌ها، رهبری و مدیریت، ساختار و کارکنان، سیستم حمایتی، زیرساخت‌ها، بودجه، برنامه‌های درسی، دانشجو، اعضای هیئت علمی) اشاره شده است. سپس شاخصه‌های دیگری تحت عنوان راهبردهای مربوط به بین‌المللی شدن آموزش عالی که عبارتند از: حمایت از برنامه‌های تبادل دانشجو، حمایت از برنامه‌درسی بین‌المللی شده، اجرای پروژه‌های مشترک با دانشگاه‌های داخلی، برگزاری کنفرانس‌ها و سمینارهای بین‌المللی، افزایش مقاله‌ها به زبان‌های بین‌المللی، توافقات پژوهشی بین‌المللی، حمایت از برنامه‌های تبادل پژوهش، ایجاد انجمن‌های علمی-بین‌المللی و مشارکت فعالانه هیئت علمی، توجه به بعد بین‌المللی در سیاست‌گذاری‌ها، تخصیص بودجه، سیستم‌های بازبینی کیفیت، ساختارهای سازمانی مناسب، حمایت از خدمات دانشگاهی (از جمله وام‌های دانشجویی و

دانش‌آموختگان و فناوری اطلاعات)، آموزش و بهسازی هیئت علمی و کارکنان، ارائه خدمات حمایتی از دانشجویان ورودی (به کشور) و خروجی (از کشور)، برنامه‌های آموزش بین‌فرهنگی و برگزاری برخی از کلاس‌ها به زبان انگلیسی و تقویت زبان انگلیسی، به رسمیت شناختن تخصص‌های بین‌المللی، به کارگیری سیاست‌های پاداش‌دهی و ارتقای با هدف تقویت مشارکت اعضای هیئت علمی و کارکنان در فعالیت‌های بین‌المللی، حمایت از مأموریت‌های بین‌المللی و فرصت‌های مطالعاتی مطرح شده است. در نهایت نیز هشت سیاست و روش کلیدی جهت بهبود همکاری‌های بین‌المللی آموزش عالی در ایران معرفی شده است.

سنایی (1390) طرح پژوهشی تحت عنوان «ارزیابی مشارکت و همکاری علمی و آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی با دیگر دانشگاه‌های جهان براساس معیارهای بین‌المللی» انجام داده است. وی معتقد است که با آغاز روند برگشت‌ناپذیر پدیده جهانی و بین‌المللی شدن آموزش عالی، که از ارکان اصلی توسعه اقتصادی و اجتماعی هر کشور و جامعه‌ای محسوب می‌شود، همکاری میان کشورها در زمینه آموزش عالی و فناوری نیز می‌تواند با تبادل تجربیات، مهارت‌ها و امکانات، تقویت شده و در تدوین سیاست‌گذاری‌های اصولی نقش به‌سزایی ایفا کند. وی همکاری و ارتباطات علمی را از ابزارهای ضروری تفاهم فرهنگی برشمرده است که موجب رشد و توسعه هر چه بیشتر مراکز و مؤسسه‌های آموزش عالی می‌شود. همچنین معتقد است، ایجاد تسهیلات ارتباطی و استفاده از امکانات رایانه‌ای و شبکه اینترنت، توانایی‌های مربوط به بین‌المللی شدن همکاری‌های علمی در جهان را بیش از پیش مهیا می‌سازد. به علاوه، تبادل استاد و دانشجو برای دسترسی به یافته‌های تحقیقاتی، ایجاد ارتباط مشترک و شبکه‌ای میان دانشگاه‌ها و ایجاد مراکز منطقه‌ای نیز تداوم همکاری‌های علمی-بین‌المللی را هر چه بیشتر فراهم خواهد ساخت.

عصاره و همکاران (1390)، پژوهشی تحت عنوان «بررسی موانع بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی دانشگاه‌های آزاد منطقه 6 (استان خوزستان)» انجام داده است. نتایج پژوهش حاضر، حاکی از آن است که از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های آزاد منطقه 6، مشکلات فرهنگی، مالی، تجهیزاتی، مدیریتی - سیاسی، تکنولوژیکی (فاوا)، انسانی، محتوایی، روش‌های تدریس و ساختاری از موانع بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی دانشگاه‌های آزاد منطقه 6 هستند.

فتحی واجارگاه و همکاران (1388) در پژوهشی با عنوان «بررسی موانع بین‌المللی

برنامه‌درسی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی» به بررسی موانع بین‌المللی کردن برنامه‌درسی آموزش عالی پرداخته‌اند. برای بررسی این هدف کلی، موانع فرهنگی، موانع مربوط به روش تدریس، موانع محتوا، موانع منابع انسانی، موانع ساختاری، موانع تجهیزاتی و موانع سیاسی را مورد نظر قرار گرفته‌اند. ابزار مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه است. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که اعضای هیئت علمی عوامل فرهنگی، انسانی، سیاسی، ساختاری، تجهیزاتی، محتوایی و روش تدریس را به‌عنوان موانع بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی می‌دانند. همچنین نتایج نشان می‌دهد بین نظر اعضای هیئت علمی به تفکیک گروه آموزشی، در خصوص موانع بین‌المللی کردن برنامه‌های درسی تفاوت وجود دارد.

هارد¹ (2010) در پژوهشی با عنوان «تلاش‌های بین‌المللی شدن در کالج‌های بین‌المللی آمریکا» به بررسی چهار مؤلفه حمایت مؤسسه‌ای، قوانین آموزشی، برنامه‌ها و فعالیت‌های فوق برنامه، خط مشی و فرصت‌های اعضای هیئت علمی و دانشجویان بین‌المللی پرداخته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که به‌طور کلی کالج‌های محلی از نظر بین‌المللی شدن در سطح پایینی قرار دارند و کالج‌های روستایی به مراتب کمتر از کالج‌های شهری و حومه شهر بین‌المللی شده‌اند.

واتابا² (2010) به پژوهشی با عنوان «رویکرد ژاپنی‌ها به بین‌المللی شدن سازمانی دانشگاه‌ها: مطالعه موردی سه مؤسسه دانشگاهی ملی» پرداخته است. این پژوهش درصدد بررسی چگونگی بین‌المللی شدن مؤسسات دانشگاهی ملی با تمرکز بر شکل‌دهی طراحی سازمانی، برنامه‌های راهبردی و عوامل زمینه‌ساز است. حاصل این پژوهش، شناسایی پنج عنصر مشترک در فرایند بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها بوده است تا از طریق این عناصر بتوانند در مقابل تغییرات محیطی پاسخگو باشند. در نهایت نیز بر اساس عناصر شناسایی شده، مدلی راهبردی برای توسعه جهت‌گیری بین‌المللی دانشگاه به‌دست آمده است.

باو³ (2009) در پژوهشی با عنوان «رشد اعضای هیئت علمی و بین‌المللی شدن پردیس: مطالعه موردی» نظر 18 نفر از اعضای هیئت علمی را که در یک دوره کوتاه‌مدت مأموریت تدریس در چین را داشتند، مورد بررسی قرار داده است. این پژوهش بر آن بود

---

1. Harder
2. Wataba
3. Bao

که تأثیر تدریس کوتاه مدت برون‌مرزی را بر بین‌المللی کردن پردیس مبدأ به لحاظ تدریس، پژوهش و خدمات مورد بررسی قرار دهد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که اساتیدی که در برنامه مبادله فرهنگی چینی‌ها شرکت کرده‌اند، در بین‌المللی نمودن پردیس از طریق ایجاد دوره‌های جدید، جمع‌آوری داده‌ها برای پژوهش، تنظیم شبکه‌های یادگیری، کار با دانشجویان بین‌المللی و هدایت نمودن برنامه‌ها و فعالیت‌های بین‌المللی تأثیر دارند.

بوزمن¹ (2009) در پژوهشی دیگر، به بررسی تجربیات پرسنل دانشگاهی و دولتی آمریکا و برزیل در برنامه‌های مشترک آموزش عالی پرداخته است. او این سؤال اساسی را مورد توجه قرار داد که چه عواملی اجرای موفقیت‌آمیز همکاری‌های بین‌المللی آموزش عالی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. یافته‌ها نشان داد که شرایط خاصی وجود دارد که تسهیل‌کننده اجرای موفقیت‌آمیز این همکاری‌هاست. وی این شرایط را در شش محور طبقه‌بندی کرد: برابری و تقابل شرکاء، ویژگی‌های بارز شرکاء، روابط شرکاء، اعتبارات مالی، استراتژی‌ها و نیروی انسانی. لازم به ذکر است که این عوامل از مهم‌ترین عوامل و استراتژی‌های موفقیت در پیمان‌های همکاری بین مؤسسات آموزش عالی هستند. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که پاسخ‌دهندگان فرهنگ ملی را به‌عنوان عامل مهمی در اجرا و تجربیات همکاری تلقی نکردند. این کتاب، ضمن موشکافی چالش‌های اجرای همکاری‌های بین‌المللی، چالش عمده‌ای را که در تمام مراحل همکاری‌های بین‌المللی (آغاز، مذاکره و اجرا) می‌تواند اتفاق بیفتد، را «فقدان منابع» معرفی کرده است. سایر موارد شامل: اختلاف نظرها در اهداف، فقدان توجه به جزئیات، تشریفات بیش از اندازه، تفاوت‌های فرهنگی و ارتباطات ضعیف است. کتاب حاضر، در بررسی منافع و نتایج حاصل از همکاری‌های بین‌المللی، منافع این همکاری‌ها را شامل عواملی از قبیل کاهش میزان ریسک، تقسیم هزینه‌ها و افزایش مزیت‌های رقابتی به‌عنوان منافع و ایجاد تنوع در دانشگاه، خلق تصویر بین‌المللی، برنامه درسی بین‌المللی، کیفیت آموزش و کمک‌های مالی به مؤسسه برمی‌شمارد. اما یکی از منافع آشکار همکاری‌های بین‌المللی در آموزش عالی، افزایش یادگیری دانشجویان به‌واسطه مشارکت در برنامه‌های تبادلات علمی است.

بروس² (2009) در پژوهشی تحت عنوان «طراحی و بین‌المللی کردن مؤسسات

1. Bozeman

2. Bruce

آموزش عالی ایالات متحده آمریکا» به بررسی ساختارهای سازمانی که در شکل دادن تلاش‌های بین‌المللی شدن مؤسسات آموزش عالی کمک می‌کند، پرداخته است. نتایج حاکی از آن است که وجود رهبری حرفه‌ای برای تلاش‌های بین‌المللی می‌تواند بسیار اثربخش باشد. از جمله عوامل اثربخش دیگر می‌توان از ساختار سازمانی منسجم، وجود پرسنل توانمند در ارتباطات بین‌المللی و تمرکز بر تسهیل فعالیت‌های بین‌المللی و کیفیت برنامه و سازمان برای بین‌المللی شدن یاد کرد.

چیلدرس¹ (2009)، در پژوهشی با عنوان «برنامه‌های بین‌المللی شدن آموزش عالی» برنامه‌های بین‌المللی شدن 31 مؤسسه آموزشی حاضر در انجمن مدیران آموزشی بین‌المللی را به لحاظ نوع برنامه‌ها، میزان رواج، رشد، به کارگیری و نظارت بر انجام آنها مورد بررسی قرار داده است. نتایج نشان می‌داد که برنامه‌های بین‌المللی شدن در 71 درصد از مؤسسه‌ها وجود داشت.

هایل² (2008)، پژوهشی تحت عنوان «منافع آموزشی بین‌المللی شدن آموزش عالی: رویکرد دانشجویان» انجام داده است. او منافع بین‌المللی شدن آموزش عالی را از دیدگاه دانشجویان چنین گزارش می‌دهد: گسترش دانش و فهم دیگر ملت‌ها، فرهنگ‌ها و موضوعات جهان، ایجاد شبکه اجتماعی و رشد مهارت اجتماعی و عاطفی، درآمذزایی و سهیم شدن در تولید دانش.

سؤالات این پژوهش به شرح زیر است:

- 1 نقاط قوت همکاری‌های علمی-بین‌المللی در آموزش عالی ایران کدامند؟
- 2 نقاط ضعف همکاری‌های علمی-بین‌المللی در آموزش عالی ایران کدامند؟
- 3 فرصت‌های همکاری‌های علمی-بین‌المللی در آموزش عالی ایران کدامند؟
- 4 تهدیدهای همکاری‌های علمی-بین‌المللی در آموزش عالی ایران کدامند؟
- 5 مدل مناسب برای ارتقای سطح همکاری‌های علمی-بین‌المللی ایران کدامند؟

3. روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر گردآوری داده‌ها، تحقیقی-توصیفی از

1. Childress

2. Hayle

نوع پیمایشی محسوب می‌شود. روش تحقیق در پژوهش حاضر در مرحله اول کیفی¹ و در مرحله بعد، به صورت کمی² است. به این صورت که در بخش اول جهت تدوین پرسشنامه محقق ساخته به مصاحبه نیمه‌ساختمند با صاحب‌نظران، محققان و متخصصان حوزه همکاری‌های علمی-بین‌المللی و در بخش دوم، به توزیع پرسشنامه در میان اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های برتر حوزه همکاری‌های علمی-بین‌المللی جهت بررسی وضعیت موجود همکاری‌های علمی-بین‌المللی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران پرداخته شده است. لذا پژوهش حاضر در گروه روش‌های مطالعات آمیخته³ قرار می‌گیرد. جامعه آماری این پژوهش در مرحله اول صاحب‌نظران، متخصصان و مسئولان اجرایی دفاتر همکاری‌های بین‌المللی بوده‌اند که برابر با 15 نفر هستند و در بخش دوم، مشتمل بر اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های برتر حوزه همکاری‌های علمی-بین‌المللی (دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی، صنعتی شریف، امیرکبیر و علم و صنعت) است که برابر با 3169 نفر هستند. لازم به ذکر است که دانشگاه‌های برتر حوزه همکاری‌های علمی-بین‌المللی، توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری معرفی شده‌اند. حجم نمونه بر اساس محاسبات انجام شده توسط فرمول کوکران برابر با 342 نفر به دست آمده است. روش نمونه‌گیری در مرحله اول پژوهش (جهت جرح و تعدیل گویه‌های پرسشنامه)، به صورت هدفمند و با استفاده از تکنیک دلفی بوده و در مرحله دوم پژوهش (تعیین وضعیت موجود همکاری‌های علمی-بین‌المللی؛ تحلیل SWOT) طبقه‌ای نسبتی است. لازم به ذکر است در روش «تحلیل SWOT» که تجزیه و تحلیل راهبردی سازمان است، موقعیت سازمان بر حسب قوت‌ها و ضعف‌هایی که در محیط درونی خود دارد و فرصت‌ها و تهدیدهایی که در محیط بیرونی با آن مواجه است، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش، مستندات کتابخانه‌ای، اسناد و مدارک دفتر همکاری‌های علمی-بین‌المللی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مصاحبه نیمه‌ساختمند و پرسشنامه محقق ساخته بر اساس مقیاس 5 درجه‌ای لیکرت بوده است. به منظور تعیین روایی پرسشنامه، از نظرات متخصصان و صاحب‌نظران حوزه همکاری‌های علمی-بین‌المللی و به منظور محاسبه پایایی پرسشنامه‌ها از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. بر این اساس آلفای محاسبه‌شده برای پرسشنامه

-
1. Qualitative
  2. Quantitative
  3. Mixed method

تحلیل وضعیت موجود همکاری‌های علمی- بین‌المللی 0/92 بوده است. به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، در بخش کیفی، از روش تحلیل محتوا و در بخش کمی از آزمون‌های تحلیل عاملی، میانگین وزنی و آزمون تک نمونه‌ای بهره برده شد.

4. یافته‌های پژوهش

برای پاسخگویی به سؤال اول پژوهش مبنی بر شناسایی نقاط قوت همکاری‌های علمی- بین‌المللی در آموزش عالی ایران، از تحلیل راهبردی SWOT، میانگین و محاسبه مجموع وزن هر مؤلفه در نقاط قوت شناسایی شده و رتبه‌بندی مؤلفه‌ها بر مبنای مجموع وزنی استفاده شد. بررسی میانگین‌ها نشان داد میانگین تمامی مؤلفه‌ها از میانگین 3 بیشتر است؛ بنابراین مورد تأیید قرار گرفتند. بر این مبنای، در بعد داخلی مهم‌ترین نقاط قوت عبارتند از: توسعه تحصیلات تکمیلی، افزایش تعداد مقالات در نشریات بین‌المللی، افزایش سطح سواد فناوری در جامعه دانشگاهی، توسعه کمی و کیفی نشریات علمی - پژوهشی در دانشگاه‌ها و افزایش تعداد اعضای هیئت علمی جوان.

جدول 1. نقاط قوت

رتبه	مجموع وزن	انحراف استاندارد	میانگین	گویه‌ها	رتبه
3	1188	1,01	3,80	افزایش سطح سواد فناوری در جامعه دانشگاهی	1
10	1100	1,12	3,51	توسعه دفاتر و معاونت‌های همکاری علمی- بین‌المللی در دانشگاه‌ها	2
11	1057	1,15	3,38	بخشنامه‌های جدید در جهت تسهیل انتقال دانشجویان و استادان	3
5	1156	0,99	3,69	افزایش تعداد اعضای هیئت علمی جوان	4
6	1145	1,13	3,66	افزایش تعاملات از طریق حضور در همایش‌های بین‌المللی	5
2	1215	1,07	3,88	افزایش تعداد مقالات در نشریات بین‌المللی	6
4	1187	1,13	3,79	توسعه کمی و کیفی نشریات علمی - پژوهشی در دانشگاه‌ها	7
8	1108	1,10	3,54	توسعه پارک‌های علمی و مراکز تحقیقاتی وابسته به دانشگاه‌ها	8
9	1103	1,10	3,52	تأسیس رشته‌های جدید و توسعه میان رشته‌ای‌ها	9
1	1245	1,00	3,98	توسعه تحصیلات تکمیلی	10
12	1044	1,29	3,34	گسترش مراکز دانشگاهی غیردولتی	11
7	1127	1,12	3,60	توسعه استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی	12

برای پاسخگویی به سؤال دوم پژوهش مبنی بر شناسایی نقاط ضعف همکاری‌های علمی-بین‌المللی در آموزش عالی ایران، از تحلیل راهبردی SWOT، میانگین و محاسبه مجموع وزن هر مؤلفه در نقاط ضعف شناسایی شده و رتبه‌بندی مؤلفه‌ها بر مبنای مجموع وزنی استفاده شد. بررسی میانگین‌ها نشان داد میانگین تمامی مؤلفه‌ها از میانگین 3 بیشتر است و بنابراین مورد تأیید قرار گرفتند. بر این مبنای، در بعد داخلی مهم‌ترین نقاط ضعف عبارتند از: اهمیت نداشتن همکاری‌های بین‌المللی در سیاست‌گذاری‌های کلان علمی، ضعف آگاهی مدیران دانشگاه‌ها از ظرفیت‌های موجود علمی و موقعیت‌ها و زمینه‌های همکاری‌های بین‌المللی در داخل و خارج کشور، انعقاد تفاهم‌نامه‌ها بدون پشتیبان اجرایی، تجاری‌سازی نشدن نتایج پژوهش‌ها و ضعف تسلط بر زبان‌های جهانی.

جدول 2. نقاط ضعف

رتبه	مجموع وزن	انحراف استاندارد	میانگین	گویه‌ها	رتبه
16	1245	1,05	3,98	استقلال دانشگاهی و آزادی علمی محدود	1
11	1266	0,95	4,04	مدیریت تمرکزگرا در نظام دانشگاهی	2
5	1306	0,95	4,17	ضعف تسلط بر زبان‌های جهانی	3
10	1276	0,90	4,08	آموزش محور بودن بیشتر فعالیت‌های دانشگاهی در ایران	4
8	1284	0,92	4,10	محدودیت در دسترسی دانشگاه‌های ایران به پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر در دنیا	5
15	1248	0,97	3,99	رتبه‌های نامناسب دانشگاه‌های ایرانی در رتبه‌بندی‌های جهانی	6
2	1353	0,82	4,32	ضعف آگاهی مدیران دانشگاه‌ها از ظرفیت‌های موجود علمی و موقعیت‌ها و زمینه‌های همکاری‌های بین‌المللی در داخل و خارج کشور	7
3	1339	0,85	4,28	انعقاد تفاهم‌نامه‌ها بدون پشتیبان اجرایی	8
7	1292	0,90	4,13	نبود سازوکارهای مناسب برای معرفی و شناساندن نهادها و سازمان‌ها و مجامع تخصصی بین‌المللی	9
13	1260	1,01	4,03	نبود سازوکار مؤثر برای آموزش مداوم اعضای هیئت علمی	10
18	1206	1,04	3,85	گرددش شغلی و عدم تداوم حضور کارشناسان بین‌المللی در پست‌ها و سمت‌های شغلی	11

ادامه جدول 2. نقاط ضعف

17	1239	0,99	3,96	پایین بودن برخی استانداردهای آموزشی و پژوهشی	12
1	1361	0,85	4,35	اهمیت نداشتن همکاری‌های بین‌المللی در سیاست‌گذاری‌های کلان علمی	13
9	1282	0,91	4,10	کمبود کارشناسان و محققان تدوین‌گر سیاست (سیاست‌گذار) در حوزه همکاری‌ها	14
14	1254	1,02	4,01	تولید مقالات علمی غیر کاربردی و غیرمرتبط با مسائل جامعه	15
4	1308	1,01	4,18	تجاری‌سازی نشدن نتایج پژوهش‌ها	16
6	1305	0,96	4,17	دشوار بودن و روان نبودن مقررات آمد و شد اعضای هیئت علمی و متخصصان	17
12	1265	1,03	4,04	ضعف ثبات مدیریتی در دانشگاه‌ها	18

برای پاسخگویی به سؤال سوم پژوهش مبنی بر شناسایی فرصت‌های همکاری‌های علمی-بین‌المللی در آموزش عالی ایران، از تحلیل راهبردی SWOT، میانگین و محاسبه مجموع وزن هر مؤلفه در فرصت‌های شناسایی شده و رتبه‌بندی مؤلفه‌ها بر مبنای مجموع وزنی استفاده شد. بررسی میانگین‌ها نشان داد میانگین تمامی مؤلفه‌ها از میانگین 3 بیشتر است و بنابراین مورد تأیید قرار گرفتند. بر این مبنای، در بعد خارجی مهم‌ترین فرصت‌ها عبارتند از: سرمایه‌گذاری کشور در دانش‌های جدید، توجه ویژه به جایگاه علم و فناوری و به‌ویژه همکاری‌های علمی-بین‌المللی در سند چشم‌انداز، تقاضای اجتماعی فزاینده برای آموزش عالی، تأسیس واحدهای بین‌المللی دانشگاهی در کشورهای همسایه فارسی زبان.

جدول 3. فرصت‌ها

رتبه	مجموع وزن	انحراف استاندارد	میانگین	گویه‌ها	ردیف
1	1198	0,98	3,83	سرمایه‌گذاری کشور در دانش‌های جدید	1
3	1169	1,01	3,73	تقاضای اجتماعی فزاینده برای آموزش عالی	2
7	1112	0,92	3,55	گسترش آموزش‌های مجازی و الکترونیکی	3
9	1039	1,00	3,32	توسعه دانشگاه‌های مجازی بین‌المللی	4
8	1066	1,06	3,41	وجود متقاضیان بالقوه برای تحصیل در ایران از کشورهای همسایه	5
5	1154	1,15	3,69	همسایگی با کشورهای فارسی‌زبان	6
4	1155	0,94	3,69	تأسیس واحدهای بین‌المللی دانشگاهی	7
2	1194	1,01	3,81	توجه ویژه به جایگاه علم و فناوری و به‌ویژه همکاری‌های علمی-بین‌المللی در سند چشم‌انداز	8
6	1131	1,21	3,61	وجود آزمایشگاه‌های مجهز در دانشگاه‌ها	9

برای پاسخگویی به سؤال چهارم پژوهش مبنی بر شناسایی تهدیدهای همکاری‌های علمی-بین‌المللی در آموزش عالی ایران، از تحلیل راهبردی SWOT، میانگین و محاسبه مجموع وزن هر مؤلفه در تهدیدهای شناسایی شده و رتبه‌بندی مؤلفه‌ها بر مبنای مجموع وزنی استفاده شد. بررسی میانگین‌ها نشان داد میانگین تمامی مؤلفه‌ها از میانگین 3 بیشتر است و بنابراین مورد تأیید قرار گرفتند. بر این مبنای، در بعد خارجی، مهم‌ترین تهدیدها عبارتند از: ضعف ارتباط مناسب بین دولت، دانشگاه و صنعت، مشکلات فناوری‌های اطلاعاتی ناشی از پایین بودن سرعت، پهنای باند، کندی خطوط ارتباطی، فیلترینگ سایت‌ها، توجه محدود به کیفیت تولیدات علمی، تأثیر تحریم‌ها بر همکاری‌های علمی و فناوری بین‌المللی، پدیده مهاجرت متخصصان و جذب آنها در دانشگاه‌های خارج از کشور.

جدول 4. تهدیدها

رتبه	مجموع وزن	انحراف استاندارد	میانگین	گویه‌ها	رتبه
20	1159	1,06	3,70	رکود اقتصادی در بیشتر کشورهای دنیا	1
6	1348	0,96	4,31	کاهش تمایل دانشجویان برتر و نخبه در ورود به مقاطع تحصیلات تکمیلی در داخل کشور و افزایش مهاجرت آنها	2
5	1354	0,90	4,33	پدیده مهاجرت متخصصان و جذب آنها در دانشگاه‌های خارج از کشور	3
4	1358	0,85	4,34	تأثیر تحریم‌ها بر همکاری‌های علمی و فناوری بین‌المللی	4
15	1278	0,98	4,08	وجود قوانین سخت برخی از کشورها برای همکاری علمی با ایران	5
17	1240	1,00	3,96	افزایش اخذ مدارک از دانشگاه‌های بین‌المللی با اعتبار پایین	6
14	1280	0,98	4,09	محدودیت‌های قانونی در پذیرش دانشجویان و استادان خارجی در داخل کشور	7
1	1395	0,82	4,46	عدم ارتباط مناسب بین دولت، دانشگاه و صنعت	8
7	1347	0,82	4,30	فراهم نبودن زمینه‌های سیاسی برای همکاری‌های علمی بین‌المللی	9
2	1364	0,90	4,36	مشکلات فناوری‌های اطلاعاتی ناشی از پایین بودن سرعت، پهنای باند، کندی خطوط ارتباطی، فیلترینگ سایت‌ها	10
9	1335	0,91	4,27	وجود نگاه امنیتی در کشور به ارتباط با کشورهای خارجی	11
13	1281	0,92	4,09	تأثیر بحران‌های جامعه بر دانشگاه‌ها	12
18	1191	1,16	3,81	گرایش جوانان ایرانی به چند کشور آسیایی، به‌ویژه آسیای مرکزی صرفاً برای اخذ مدرک	13
11	1314	0,82	4,20	بالا بودن میزان تورم و تأثیر آن بر توسعه همکاری‌های بین‌المللی	14
16	1243	0,98	3,97	ضعف پیروی از حقوق مالکیت معنوی	15
10	1321	0,84	4,22	ضعف حضور جدی اعضای هیئت علمی در کرسی‌های علمی-بین‌المللی	16
19	1191	1,15	3,81	گرایش شدید استادان به تدریس سنتی	17
12	1296	0,97	4,14	تمرکزگرایی در فرایند جذب اعضای هیئت علمی و کندبودن روند آن	18
8	1344	0,86	4,29	ناکافی بودن اعتبار گزنت سالانه	19
3	1359	0,82	4,34	توجه محدود به کیفیت تولیدات علمی	20

بررسی ادبیات و وضعیت آموزش عالی در کشورمان نشان می‌دهد که همکاری‌های علمی-

بین‌المللی در دانشگاه‌های ایران به شکل محدودی مورد توجه قرار گرفته است. برای پاسخگویی به سؤال پنجم پژوهش مبنی بر «ترسیم مدل مناسب برای ارتقای سطح همکاری‌های علمی-بین‌المللی ایران» ابتدا به بررسی و بازشناسی فلسفه و اهداف شکل‌گیری مدل همکاری‌های علمی-بین‌المللی پرداخته شد و سپس از تحلیل راهبردی SWOT جهت بررسی وضعیت موجود و ترسیم وضعیت مطلوب استفاده شد. در نهایت فرایند اجرایی آن مورد مذاقه قرار گرفته و از مجموع این عوامل در کنار هم مدل زیر طراحی شد:

5. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

همکاری‌های علمی بین‌المللی ابزار مناسبی جهت ارتقای کیفیت در دانشگاه‌ها و تولید دانش کاربردی محسوب می‌شود. سیاست‌گذاران آموزش عالی نیز به‌طور روزافزونی بنا به دلایل اقتصادی، سیاسی، تحصیلی و اجتماعی - فرهنگی در تلاش برای بین‌المللی کردن

سازمان خود هستند. از طرف دیگر، در جهان امروز، انسان‌ها با دشواری‌هایی مواجه هستند که بیش از آنکه ریشه ملی داشته باشند و تنها با عزم ملی بتوان آنها را حل کرد، منشأ بین‌المللی دارند. به عبارت دیگر، این دشواری‌ها جهانی‌اند و تأثیرات بین‌المللی برای رفع یا کاهش آنها ضروری است و این همه جز با شناخت و درک متقابل فرهنگ‌ها، تمدن‌ها و شرایط اقتصادی-سیاسی و اجتماعی سایر ملت‌ها امکان‌پذیر نیست.

از میان نقاط قوت همکاری‌های علمی-بین‌المللی شناسایی شده، «افزایش تعاملات از طریق حضور در همایش‌های بین‌المللی» و «افزایش تعداد مقالات در نشریات بین‌المللی» را آراسته و اسماعیل‌نیا (1390)، افزایش سطح سواد فناوری در جامعه دانشگاهی» را آراسته و اسماعیل‌نیا (1390)، «توسعه استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی» را آراسته و اسماعیل‌نیا (1390)، سنایی (1390)، «بخشنامه‌های جدید در جهت تسهیل انتقال دانشجویان و استادان» را آراسته و اسماعیل‌نیا (1390)، سنایی (1390)، عصاره و همکاران (1390)، فتحی و اجارگاه و همکاران (1388) تأیید کرده‌اند. بی‌تردید مهم‌ترین نقطه قوت برای ارتقای همکاری‌های علمی-بین‌المللی در کشورمان، توسعه و تقویت دوره‌های تحصیلات تکمیلی، به‌ویژه در دهه اخیر بوده است. با توجه به اینکه بیشتر برنامه‌های همکاری بین‌دانشگاهی نیز از تحصیلات تکمیلی ناشی می‌شود، توجه به این موضوع مهم در سیاست‌های کلان آموزشی می‌تواند باعث پویایی بیشتر در سطح دانشگاه‌ها باشد. علاوه بر این، توسعه تحصیلات تکمیلی به نوبه خود می‌تواند باعث افزایش جذب اعضای هیئت علمی جدید، گسترش نشریات دانشگاهی و... شود.

از میان نقاط ضعف همکاری‌های علمی-بین‌المللی شناسایی شده، «پایین بودن برخی استانداردهای آموزشی و پژوهشی» را آراسته و اسماعیل‌نیا (1390)، فتحی و اجارگاه و همکاران (1388)، «محدودیت در دسترسی دانشگاه‌های ایران به پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر در دنیا» را فتحی و اجارگاه و همکاران (1388)، «مدیریت تمرکزگرا در نظام دانشگاهی» و «دشواری بودن و روان نبودن مقررات آمد و شد اعضای هیئت علمی و متخصصان» را عصاره و همکاران (1390)، «نبود سازوکار مؤثر برای آموزش مداوم اعضای هیئت علمی» را بندریس (2007)، «اهمیت نداشتن همکاری‌های بین‌المللی در سیاست‌گذاری‌های کلان علمی» را آراسته و اسماعیل‌نیا (1390)، سنایی (1390)، «ضعف ثبات مدیریتی در دانشگاه‌ها» را آراسته و اسماعیل‌نیا (1390)، عصاره و همکاران (1390) تأیید کرده‌اند. در راستای نتایج پژوهش حاضر، بوزمن (2009) در بررسی چالش‌های اجرای همکاری‌های

بین‌المللی، اختلاف نظرها در تعیین اهداف کوتاه‌مدت و بلندمدت اسناد همکاری‌های علمی-بین‌المللی را حائز اهمیت می‌داند. بروس (2009) در تحلیل برنامه‌های موفق بین‌المللی دانشگاه‌ها معتقد است وجود رهبری حرفه‌ای برای تلاش‌های بین‌المللی می‌تواند بسیار اثربخش باشد.

بنابراین، مدیران آموزش عالی باید ضرورت همکاری‌های علمی-بین‌المللی را درک کرده و به آن به‌عنوان بخشی از مأموریت و هدف خود بنگرند. متأسفانه این دیدگاه در اغلب مدیران دانشگاهی ما وجود ندارد. نتیجه چنین رویکردی روی آوردن به کارهای شعاری و صرفاً تشریفاتی و ارائه آمار و ارقام در فعالیت‌های علمی-بین‌المللی و ارائه گزارش آماری آن به مقامات و دستگاه‌های بالا است. در نتیجه فعالیت‌ها و همکاری‌های علمی - پژوهشی بین‌المللی فقط در مرحله اولیه طرح موضوع و یا حداکثر انعقاد تفاهم‌نامه‌های بدون ضمانت اجرا باقی می‌ماند. ضروری است مدیران آموزش عالی کشور پذیرند که همکاری و مشارکت‌های علمی-بین‌المللی از ضروریات مراکز دانشگاهی آنها بوده و اگر بخواهند در مسیر توسعه و پیشرفت کیفی گام بردارند، چاره‌ای جز ورود به عرصه‌های بین‌المللی و رقابت در این زمینه ندارند. از طرف دیگر، بدیهی است هرگونه پیشرفت سازمانی نیازمند ابزارها و عوامل مختلفی است. بی‌تردید ورود به عرصه‌های بین‌المللی و رقابت با دانشگاه‌های معتبر دنیا از ابزارهای خاص خود را می‌طلبد. از جمله این ابزارها داشتن چارچوب تشکیلاتی، نیروی انسانی و امکانات متناسب با وظایف محوله است. در حال حاضر در بیشتر دانشگاه‌ها، نیروی انسانی متخصص به‌عنوان کارشناسان دفتر همکاری‌های علمی بین‌المللی به کار گرفته نمی‌شود و همین امر باعث شده بسیاری از تفاهم‌نامه‌های همکاری به‌درستی تدوین و اجرایی نشود. علاوه بر این، بسیاری از این کارشناسان درک درستی از وظایف و فعالیت‌های علمی بین‌المللی ندارند. در صورتی که کارشناسان مربوطه باید کاملاً نسبت به امور بین‌المللی و فعالیت‌های علمی-بین‌المللی دانشگاه آگاه باشند و در این راستا به اهمیت این امر و جایگاه آن در برنامه‌های توسعه دانشگاه‌ها توجه کنند. استفاده از مکانیسم‌های تشویقی جهت ایجاد انگیزه لازم برای این قبیل کارشناسان که بتوانند با ابداع و خلاقیت و نوآوری گام‌های مؤثری در ارتقای مبادلات علمی-بین‌المللی دانشگاه بردارند، می‌تواند تأثیرگذار باشد. در صورتی که مراکز آموزش عالی بخواهند در عرصه‌های بین‌المللی ورود پیدا کنند باید چارچوب تشکیلاتی و سازمانی را به‌درستی تعریف و جایگاه مناسبی از این کارکرد ایجاد کرده و پرسنل

متخصصی نیز در این زمینه به کار گیرند. مضاف بر اینکه امکانات متناسب با وظایف محوله نیز باید در اختیار پرسنل متولی ایجاد و گسترش فعالیت‌های علمی-بین‌المللی قرار گیرد. از طرف دیگر، با توجه به اینکه یکی از مؤثرترین گام‌ها برای موفقیت در ارتقای همکاری‌های علمی-بین‌المللی، داشتن مهارت در زبان‌های شناخته‌شده بین‌المللی همچون زبان انگلیسی است، مسئولین امر باید با اجرای آن دسته از سیاست‌گذاری‌های عمومی که مهارت‌های اعضای هیئت علمی و دانشجویان را برای استفاده از منابع علمی روز افزایش می‌دهد، امکان استفاده از فرصت‌ها را برای آنها فراهم سازند.

از میان فرصت‌های همکاری‌های علمی-بین‌المللی شناسایی شده «تقاضای اجتماعی فزاینده برای آموزش عالی» را سنایی (1390)، «تأسیس واحدهای بین‌المللی دانشگاهی» و «سرمایه‌گذاری کشور در دانش‌های جدید» را هایل (2008) تأیید کرده‌اند.

با توجه به درخواست برخی کشورها برای تأسیس شعبه‌ای از دانشگاه‌های ایران در کشور خود، مرکز همکاری‌های علمی-بین‌المللی پس از سیاست‌گذاری و ارزیابی اولویت‌ها، زمینه این نوع فعالیت‌ها را فراهم کرده است و در این راستا اقدامات لازم برای ایجاد شعبه دانشگاه پیام نور در افغانستان و آذربایجان، دانشگاه اسلامی در ژاپن، شعبه جامعه‌المصطفی (ص) العالمیه در مالزی، شعبه جامعه‌المصطفی (ص) العالمیه در عراق، شعبه جامعه‌المصطفی (ص) العالمیه در غنا، شعبه دانشگاه شهید بهشتی در امارات متحده عربی، شعبه دانشگاه جامع علمی - کاربردی در زنگبار، تأسیس و توسعه پارک‌های علم و فناوری و پروژه‌های مشترک پژوهشی و فناوری و پیگیری تأمین اعتبار مورد نیاز جهت تأسیس دانشگاه تحصیلات تکمیلی توسط دانشگاه تربیت مدرس در سوریه به انجام رسیده است (نوروززاده، 1390).

از میان تهدیدهای همکاری‌های علمی-بین‌المللی شناسایی شده، «گرایش شدید استادان به تدریس سنتی» را عصاره و همکاران (1390)، «فتحی واجارگاه و همکاران (1388)، «تأثیر تحریم‌ها بر همکاری‌های علمی و فناوری بین‌المللی» را عصاره و همکاران (1390)، «فتحی واجارگاه و همکاران (1388)، «فراهم نبودن زمینه‌های سیاسی برای همکاری‌های علمی-بین‌المللی» را آراسته و اسماعیل‌نیا (1390)، عصاره و همکاران (1390)، «فتحی واجارگاه و همکاران (1388)، «مشکلات فناوری‌های اطلاعاتی ناشی از پایین بودن سرعت، پهنای باند، کندی خطوط ارتباطی، فیلترینگ سایت‌ها» را عصاره و همکاران (1390) و در نهایت «توجه محدود به کیفیت تولیدات علمی» را آراسته و

اسماعیل نیا (1390) تأیید کرده‌اند.

فعالیت در عرصه‌های بین‌المللی و استفاده از آموزش‌های مجازی نیاز به استفاده از تکنولوژی‌های ارتباطی پیشرفته دارد. این در حالی است که در ایران مشکلات ناشی از پهنای باند اینترنت، کندی خطوط ارتباطی، فیلترینگ سایت‌ها و... عملاً امکان برقراری ارتباط با دانشگاه‌های معتبر دنیا را دشوار می‌سازد. لذا لازم است مقدمات ارتباطات بین‌المللی به‌خوبی فراهم شود تا امکان ورود به عرصه‌های بین‌المللی میسر گردد. علاوه بر این، دولت‌ها به دلایل امنیتی دوست ندارند مراکز دانشگاهی آنها به روی همه دانشجویان باز باشد. امروزه ره‌آورد تعامل و رابطه بین دانشگاه و صنعت، علاوه بر اینکه تحقق توسعه و پیشرفت جامعه را تضمین می‌نماید، دیگر چالش‌ها و مسائل آموزش عالی نظیر فرار مغزها و... را نیز تا حدودی مرتفع می‌سازد. اما متأسفانه ارتباط بین دانشگاه و صنعت بسیار ضعیف است و دولت نیز به‌عنوان رابط به‌خوبی عمل نمی‌کند.

سخن آخر اینکه همکاری‌های علمی- بین‌المللی به‌عنوان راهکاری برای حذف فاصله بین دانش و فناوری و نیز تقویت مبادلات علمی، آموزشی و فرهنگی میان دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی جهان، مطرح و از جایگاه مهمی برخوردار است.

طبق بیانات مقام معظم رهبری، ما باید تولید ملی را افزایش بدهیم، تقویت کنیم و به مصرف تولیدات داخلی و بالا بردن کیفیت آنها عادت کنیم. در این راستا، همت مضاعف و کار بیشتر در کیفیت بخشیدن به تولیدات داخلی، از ملزومات، و همکاری‌های علمی- بین‌المللی یکی از راهکارهای اساسی تحقق این مهم است. بدین‌منظور در سال‌های اخیر در ایران تلاش‌هایی در جهت ارتباطات دانشگاهی از طرف برخی از دانشگاه‌ها صورت گرفته، اما با توجه به موردی بودن آنها و فقدان عزمی ملی برای گسترش تبادلات علمی در دنیا، تأثیر این ارتباطات بسیار ناچیز بوده است. لذا جهت تحقق فرمایش مقام معظم رهبری مبنی بر تحقق تولید داخلی در گستره وسیع تنها به تولید کالا ختم نمی‌شود و تولید کار، تولید علم، تولید فناوری، تولید ثروت، تولید معرفت، تولید فرصت، تولید عزت و منزلت، تولید کالا و تولید انسان‌های کارآمد را هم در بر می‌گیرد. بنا به فرمایش مقام معظم رهبری، رمز سعادت ملت ما در این است که هم دولت و هم ملت، برای تولیدات داخلی همت بگماریم که این تأمین‌کننده امنیت ملی و اقتدار و پیشرفت کشور است و به واقع نوعی جهاد محسوب می‌شود.

پیشنهادات و توصیه‌های کاربردی

با عنایت به یافته‌های این تحقیق و به‌منظور دستیابی به وضعیت مطلوب در زمینه برنامه همکاری‌های علمی-بین‌المللی، پیشنهادات و توصیه‌های کاربردی این پژوهش عبارت است از:

1. تشکیل دفتر همکاری‌های علمی-بین‌المللی در تمامی مراکز آموزش عالی.
2. آشنایی مدیران ارشد دانشگاه‌ها با اهمیت، اهداف و روش‌های همکاری‌های علمی-بین‌المللی.
3. انعقاد تفاهم‌نامه‌های همکاری بین‌المللی و در نظر گرفتن همه ابعاد به‌منظور اجرایی کردن آن.
4. حذف موانع و مشکلات اعزام استادان به فرصت‌های مطالعاتی خارج از کشور به‌منظور برقراری ارتباطات مستمر علمی با استادان و متخصصان سایر کشورها.
5. تقویت ساختاری و اداری مرکز همکاری‌های علمی-بین‌المللی و ثبات مدیریت آن به همراه تدوین استراتژی مشخص و جامع برای حرکت منطقی و برنامه‌ریزی شده در عرصه فعالیت‌های علمی بین‌المللی.
6. تقویت برنامه چندزبانی در دانشگاه‌ها به همراه تقویت مهارت کار با رایانه و اینترنت.
7. تقویت واحدهای برون مرزی و بین‌المللی دانشگاه.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

1. آراسته، حمیدرضا و ندا اسماعیل نیا (1390). بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها: پاسخی به واقعیت‌ها و چالش‌های آینده، اولین همایش بین‌المللی مدیریت، آینده‌نگری، کارآفرینی و صنعت در آموزش عالی.
2. بیانات مقام معظم رهبری در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، 1385/1/1.
3. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، 1389/5/27.
4. حسن‌زاده، محمد و سولماز بقایی (1388). جامعه علمی، روابط علمی و هم‌تألیفی، رهیافت: 44: 37-41.
5. رحمان‌زاده، علی (1389). کارکرد شبکه‌های اجتماعی مجازی در عصر جهانی شدن، مطالعات راهبردی جهانی شدن: 78-49.
6. سنایی، اردشیر (1390). ارزیابی مشارکت و همکاری علمی و آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی با دیگر دانشگاه‌های جهان براساس معیارهای بین‌المللی، طرح پژوهشی چاپ نشده مرکز تحقیقات استراتژیک.
7. عصاره، علیرضا، شهرزاد خسروی‌نژاد و حسین الهام‌پور (1390). موانع بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی دانشگاه‌های آزاد منطقه 6 (استان خوزستان) از دیدگاه اعضای هیئت علمی این دانشگاه‌ها، مجموعه مقالات سومین همایش ملی آموزش.
8. فتحی و اجارگاه، کوروش، عذرا زارع و محمد یمنی (1388). بررسی موانع بین‌المللی برنامه درسی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره 54.
9. نورمحمدی، حمزه‌علی و سعید اسدی (1394). «مشارکت و همکاری علمی در ویکی‌پدیای فارسی». تعامل انسان و اطلاعات، جلد 1، شماره 4.
10. نوروززاده، رضا (1390). گزارش ملی آموزش عالی، تحقیقات و فناوری، مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

ب) منابع لاتین

1. Bao, L. (2009). Faculty Development and Campus Internationalization: A Case Study, Doctoral dissertation, Drake University.
2. Bendriss, R. (2007). Internationalization efforts on state Universities in Florida, Doctoral dissertation the University of central Florida.
3. Bozeman, L. (2009), Implementation and Collaboration in the United States-Brazil Higher Education Consortia Program, Doctoral dissertation, Boston College Lynch School of Education.
4. Bruce, R. G. (2009). Institutional Design and Internationalization of U.S.

- Postsecondary Education Institutions, Doctoral Dissertation for the Degree Doctor of Philosophy, the Ohio State University.
5. Childress, Lisa (2009). Internationalization Plans For Higher Education Institutions. *Journal Of Studies in International Education*, Vol. 13, No. 1: 289-309.
  6. Deborder, J et al. (2004). A novel model for extending international cooperation in science and education, *Journal of Zhejiang University Science*, Vol. 5 No. 3: 358-364.
  7. Glanzel, W, Schubert, A. (2004). Analyzing Scientific Networks Through Co-Authorship, *Handbook of Quantitative Science and Technology Research*: 257-276.
  8. Harder, J. N. (2010). Internationalization Effort in United states Community Colledges: A Comparative Analysis of Urban, Suburban and Rural Instituion, Doctoral dissertation, Ohd Dominion University.
  9. Hayle, E. M. (2008). Education Benefits of Internationalizing Higher Educatin: The Students Perspectives. A thesis for the degree of master of Educatin, Queen s University, Kingston, Ontario, Canada.
  10. Huber, L. (2002). From General Education to Interdisciplinary Studies, *Higher Education Policy*, Vol. 15, No. 3: 19-31.
  11. knight J. N. (2004). Internationalization Remodeled: Definitions, Approaches, and Rationales. *Jornal of Studies in International Education*, Vol 8, No 5: 31.
  12. Wataba, Y. (2010). Japanese Approaches to Organizational Internationalization of Universites: A Case Study of Three National University Corporations, Doctoral dissertation, The University of Minnesota.